

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувачка випускової кафедри
_____ Ніна РЖЕВСЬКА
« ____ » _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

**Тема: «БРИТАНСЬКА І АМЕРИКАНСЬКА МОДЕЛІ ДИПЛОМАТИЧНИХ
СЛУЖБ»**

Виконавець: здобувачка вищої освіти 4 курсу, 408 Б групи, Цуркова Наталія
Геннадіївна

Керівник: к. і. н., доц. кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних
студій Боротканич Наталія Петрівна

Нормоконтролер _____ Валентина ЄМЕЦЬ

КИЇВ 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1 Модель дипломатичної служби: теоретико-методологічний аспект	7
1.2 Ретроспективний аналіз дипломатії США та Великобританії.....	10
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ДИПЛОМАТІЇ США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ	21
2.1. Особливості формування американської та британської моделей дипломатії	21
2.2. Інституційне забезпечення дипломатії США та Великобританії	28
2.3. Традиційні методи дипломатичної практики США та Великобританії...	31
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ США ТА БРИТАНІЇ В УКРАЇНІ	37
3.1. Порівняльний аналіз існуючих моделей дипломатії США, Британії та України	37
3.2. Шляхи реалізації доступних елементів моделей зарубіжних дипломатичних служб в Україні	43
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

ІТ – Інформаційні технології

Бі-Бі-Сі – Британська телерадіомовна корпорація

МЗС – Міністерство закордонних справ

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

ООН – Організації Об'єднаних Націй

СНД – Співдружність Незалежних Держав

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

FSI – Foreign Service Institute

SMOM – Суверенний військовий Мальтійський орден

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що вивчення практичних особливостей зовнішньополітичної діяльності та моделей дипломатичної служби є науково важливим з точки зору практичних прикладів ведення ефективної зовнішньої політики.

У світі проходить активний процес зміни системи міжнародних відносин, перебудови областей зовнішньополітичного та дипломатичного впливу, розбудови зон державних інтересів між США, Європою, Азією. У таких умовах виникає об'єктивна потреба переосмислення дипломатичної діяльності держав.

Обрана для дослідження тема має важливе практичне значення для розробки ефективної моделі дипломатії України. Історичні особливості, здобутки та прорахунки членства Великобританії в ЄС, необхідно врахувати у процесі розвитку відносин України з цим європейським об'єднанням, державами Західної Європи, НАТО. Досвід США є дуже важливим, адже дипломатія цієї держави є однією із найбільш інноваційних та динамічних, привносячи як нові поняття до теорії дипломатії, так і здійснюючи практичну діяльність за новітніми напрямками.

Пошук оптимальних інструментів міжнародної взаємодії представляє собою важливий напрям досліджень в часи зовнішньої збройної агресії щодо України.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає в детальному аналізі змісту та специфіки функціонування дипломатичного корпусу з урахуванням можливостей і шляхів реалізації доступних елементів моделей зарубіжних дипломатичних служб в Україні.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання:

- дослідити історію та еволюцію дипломатичних служб США та Великобританії;
- дати загальну характеристику та визначити роль дипломатичних служб США та Великобританії у міжнародних відносинах;

— розкрити основні принципи дипломатичних моделей США та Великобританії;

— розглянути реалізацію елементів дипломатичних моделей США та Великобританії в українській дипломатії;

Об'єктом дослідження є британська та американська моделі дипломатичної та консульської служби.

Предметом дослідження є дипломатичні інструменти та механізми функціонування моделей британської та американської дипломатичної та консульської служби.

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження став системний аналіз, що спирається на структурний, логічний та інші методи наукового пізнання.

Теоретичну базу дослідження склали положення та висновки, що містяться у працях вітчизняних та зарубіжних авторів у галузі історії дипломатії, історії Великобританії та США, історії сучасної дипломатії США та Великобританії, дипломатичних привілеїв та дипломатичної рангової ієрархії.

Характер теми дослідження зумовив необхідність використання при написанні роботи праць представників гуманітарних наук (дипломатії, соціології, історії), які викладали ті чи інші аспекти проблеми.

Структура кваліфікаційної роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних інформаційних джерел. Загальний обсяг роботи складає – 55 сторінок. Список використаних інформаційних джерел нараховує 58 позицій.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Модель дипломатичної служби: теоретико-методологічний аспект

Дипломатія завжди була і буде основним інструментом, за допомогою якого держава захищає свої національні інтереси на міжнародній арені. Налагодження зв'язків між незалежними політичними формуваннями з початку існування людини потребували наявності репрезентативності, яка наразі відома під назвою «дипломатія».

Однією з найважливіших складових професійного забезпечення міжнародних відносин, невід'ємним організаційно-політичним інструментом рішення нашим зовнішньополітичним відомством і закордонними представництвами поставлених перед ними завдань є дипломатичний протокол та етикет. Хороше знання протоколу потрібне не лише дипломатам, але і кожному державному службовцеві, який займається питаннями міжнародного співробітництва, більше того, кожному бізнесменові, який хоче успішно співпрацювати зі своїми закордонними партнерами. Грамотне володіння правилами і нормами сучасного дипломатичного та ділового протоколу створює сприятливий клімат спілкування, підвищує престиж не лише дипломатичного відомства, але і держави в цілому [34, с.3].

Сьогодні дипломатична діяльність накопичила багатий досвід, отримала свої алгоритми дій, а головне – допомогла людству винайти мирне розв'язання складних напружених ситуацій, щоб уникнути можливості початку війни. Тому дипломатія залишається незмінною сферою, яка необхідна суспільству і діє в його інтересах. Важливо не тільки орієнтуватися в основах дипломатичної роботи, але і знати та пам'ятати конкретні ситуації, які призвели до формування цих основ. Існування і розвиток держави як суб'єкта міжнародного права і суб'єкта міжнародних відносин не можуть існувати без тісних зовнішніх зв'язків з іншими суб'єктами міжнародних відносин та міжнародного права.

Нині дипломатія є інструментом політики не лише держави, а також інших суб'єктів міжнародних відносин, таких як: об'єднання держав, міжнародні організації, національні асоціації, транснаціональні корпорації тощо [4, с.3].

Дипломатія – це взаємодія держав та інших транснаціональних структур, яка спрямована на встановлення відносин, зв'язків та взаємовигідного співробітництва для кожного з суб'єктів через винайдення компромісів та балансу у досягнення важливих політичних цілей. Кожна держава має свої окремі політичні цілі, найважливіші з яких називаються «життєвими інтересами» держав, аналогічним чином своїми інтересами володіють також інші транснаціональні суб'єкти міжнародних відносин.

Сучасна європейська дипломатія є наслідком дипломатії 90-х років: Активне розширення НАТО, колишні соціалістичні держави стають її новими членами. Розпад СРСР супроводжувався багатьма конфліктами, що вилилися у війни – міжнародні та громадянські. Національні розбіжності стали причинами Балканської війни. Сучасна дипломатія постійно удосконалюється та охоплює все новіші сфери. Після Другої світової війни таємна дипломатія відійшла на другий план, у той час як сучасна доктрина відкритої дипломатії – тобто висвітлена для всіх акторів та населення – отримала ширше поширення та розвивається.

- Актори сучасної дипломатії:
 - Держави
 - Міжнародні утворення
 - Економічні корпорації та холдинги

Таблиця №1. Актори сучасної дипломатії

У сучасній дипломатії всі утворення та суб'єкти, які мають ресурси та змогу для впровадження дипломатичної діяльності, беруть участь у міжнародних відносинах. Навіть недержавні суб'єкти стали значними акторами. Не зважаючи на еволюцію прав людини, у теперішній дипломатії беруть участь як демократичні, так і тоталітарні та авторитарні держави на кшталт Російської Федерації та Республіки Білорусь.

Лише на початку нашого століття дотримання прав людини стає важливим елементом дипломатичної служби, що наразі прослідковується у програмах постконфліктної допомоги і міжнародній реакції на придушення мирних протестів. Економічне співробітництво стало найважливішою метою дипломатії, а військове – відповідає не тільки на конфлікти, але і на нові загрози, зокрема, міжнародній безпеці та кібер пространству.

Дипломатична служба — це інструмент дипломатів і офіцерів зовнішньої політики, який фінансується урядом держави для спілкування з урядами інших держав. Дипломатичний персонал набуває дипломатичний імунітет, якщо вони акредитовані в інших країнах. Дипломатичні служби часто є одиницею більшої державної служби, а іноді і складовою одиницею МЗС.

Деякі міжурядові організації, такі як Європейський Союз, і деякі міжнародні недержавні організації, наприклад Суверенний військовий Мальтійський орден (SMOM), також можуть зберігати дипломатичні послуги в інших юрисдикціях. Для недержавних організацій взаємність дипломатичного визнання з боку інших юрисдикцій є складною, оскільки дипломатія намагається встановити концепцію визнання на підставі передбачуваного суверенітету над географічною територією. У цьому випадку SMOM приймає дипломатів у своїй штаб-квартирі в Римі, оскільки всі постійні представництва при SMOM спільно акредитовані як постійні місії при Святому Престолі. У зв'язку з цим багато інших недержавних міжнародних організацій, зберігають статус постійного спостерігача без права голосу в міжурядових органах, таких як Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй (ООН), призначаючи окремих представників до офісу спостерігача.

1.2 Ретроспективний аналіз дипломатії США та Великобританії

Досить рано, з XVI-XVII століття у Великобританії почалося виділення сфери зовнішніх зносин в окрему, працюючу на самостійних правах ділянку професійної державної діяльності [10, с.7].

Професіоналізація дипломатії в теоретичному плані ґрунтувалася на багатонадійну ідею, в основі якої знаходилася концепція дотримання національних інтересів, і належно до якої, зовнішньополітична діяльність зобов'язана бути залишена на розсуд тих, чия мудрість і розсудливість дають можливість вести їх в інтересах загального блага.

У конкретних і специфічних Британських умовах в основному цим фактично і зумовлюється соціальний характер дипломатичної служби, порядок і формування її професійних кадрів, які традиційно підбираються виключно з представників правлячих класів. Разом з тим професіоналізація сприяла зростанню рівня підготовки національних фахівців-дипломатів, а також застосуванню ними новітніх методів і вдосконаленню організації кадрового апарату [37].

Центральне відомство закордонних справ Британії – Foreign Office було створено в 1762 році. Британська кадрова дипломатія репрезентувала інтереси Великобританії за кордоном. На той час маючи за плечима вже більш ніж вікову історію і порівняно високі для того рівня розвитку дипломатичні навички роботи в цій сфері [57].

Великобританія однією з перших відправила за кордон постійних дипломатичних представників, таким чином створивши нову сторінку в історії дипломатії. До кінця XVIII століття в Британії твердилися дипломатичні елітарні династії представників з вищого класу, такі сімейні прізвища, як: Ідени, Кітси Уолполи, що із століття у століття постачали послів і дипломатів на службу короні. Уже в той час англійська дипломатична служба була структурно організованою. У 1789 році весь склад персоналу дипломатів поділено на сім внутрішніх дипломатичних рангів – від посла і аташе, до секретаря дипломатичної місії [36].

У XIX столітті дипломатична служба була одним з головних елементів державного апарату, та відповідала на виклики фінансово-економічних інтересів британської еліти майже у всіх куточках земної кулі. А Foreign Office був одним з найвагомішим міністерств. Затверджений у 1911 році Статут Дипломатичної служби – це своєрідний статут поведінки представника відомства зовнішньої політики. Зі сторінок цього статуту віє духом старовини, респектабельності, елітарністю, повагою до дипломатичних форм, деякі частини протоколу виглядають особливо архаїчно особливо у відношенні сучасності. У XX столітті в політиці держави відбулися суттєві зміни. Після Першої світової війни Британська корона вже пройшла пік своєї могутності, після Другої світової війни вона позбавилася майже всіх володінь, зменшуючи свій статус лідера, все більше і більше віддаючи цю роль Сполученим Штатам Америки. Англія виявилася нездатною знайти нову роль в світі [12].

Після Другої світової війни розробка головних шляхів зовнішньої політики Англії визначалося відповідно до головних шляхів курсу, що проводиться Великобританією, в якій правлячою партією на той час була лейбористська, а не консервативна, на відміну від сьогодення. Відповідно до основного напрямку цього курсу правила буржуазія [58].

Англійське міністерство закордонних справ є величезним, розгалуженим, що має гарні зв'язки в різних прошарках правлячого класу і з бюрократичним апаратом. Професійний апарат мав гарні можливості впливати на політичний стан. Дипломатична служба в цілому зберігала представницькі риси роботи, але їй не вистачало динамічності в умовах швидко змінюючогося світу.

Суперечливий курс уряду на міжнародній арені відсуває дипломатичну службу від вирішення важливих завдань, від пошуку шляхів налагодження міжнародного співробітництва з іншими країнами. Керівникам британської дипломатії не вдалося створити в Англійському міністерстві закордонних справ і, відповідно, в закордонних установах збалансовану систему підрозділів [17].

Не отримала значного розвитку і діяльність, пов'язана з мультизадачною дипломатією. Британські дипломатичні традиції беруть за основу двосторонні

конструктивні переговори, які силоміць пристосувалися до іншого стилю і форми роботи на відкритих міжнародних форумах. Погано вирішувалися питання, пов'язані з підтримкою розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі. В рамках архаїчного імперського мислення продовжували діяти територіальні департаменти Foreign Office. Традиційно департаменти не звертали належної уваги на аналіз зв'язків з іншими країнами, з міжнародними організаціями. А якщо така інформація повідомлялася в центр, то вона не отримувала подальшого ходу, замикаючись на заступникові міністра [38].

У Foreign Office в п'ятдесятих роках був майже відсутній будь-який постійний, стабільно діючий механізм для комплексного обговорення проблем. Події розглядалися окремо одна від одної, що призводило до їхньої суб'єктивної оцінки, і призвело до помилок в результатах дипломатичної роботи, наприклад, невірний прогноз розвитку західноєвропейської інтеграції. Дипломати вважали, що без Англії інтеграційні об'єднання взагалі не зможуть створюватися.

На діяльності Британської дипломатичної служби, крім того, залишила негативний слід неподолана зневага до фахівців. До середини п'ятдесятих років в дипломатичному апараті стали проявлятися елементи невдоволення орієнтацією уряду. У дипломатичному соціумі все більш розуміли той факт, що суперечливі методи загрожують найгострішою кризою. Врешті решт провал досить відсталої в ракетно-ядерному відношенні Англії в спробі силою відстояти Британську військову базу в Суеці, яку англійські дипломати передбачали як безуспішну, поставило англійські правлячі кола перед фактом банкрутства.

Уряд визнав необхідність реформ дипломатичної служби Великобританії. Впровадження в життя низки пропозицій пришвидшило процес перебудови британських дипломатичних інститутів.

Великобританія має економічний, військовий, дипломатичний і культурний авторитет.

Інвестиції у передові технології. Великобританія є однією з небагатьох країн НАТО, які мають ядерне, кібернетичне та ударне високоточне озброєння, бойові

літаки п'ятого покоління, надводний та підводний флот, а також сили швидкого реагування.

Є одним із найщедріших спонсорів міжнародної допомоги для країн, які потребують міжнародної допомоги [7].

Завдання Великобританії максимально ефективно використовувати її сильні сторони. Саме тому для впровадження більш комплексного підходу та збільшення впливу за кордоном вона об'єднала бюджет і політику надання допомоги країнам, що розвиваються, разом із мережею її дипломатичних представництв у рамках новоствореного Міністерства закордонних справ та міжнародного розвитку (Foreign Office). Організовані закордонні представництва, підвищення обсягів і збільшення якості торгово-економічної роботи і міжнародні контакти Лондона стали більш ефективнішими. Мережа її дипломатичних представництв є четвертою у світі за величиною, а також вона займає друге місце у G7 за величиною бюджету, що виділяється на допомогу іншим країнам (у відсотках від національного доходу) [30].

У роки становлення Америки (з 1775 р. – до 30-х рр. XIX ст.) силами талановитих політиків Т. Джефферсона, Б. Франкліна, Дж. Адамса та багатьох інших у США – при цілковитій відсутності в її директиві спеціально навчених дипломатичних кадрів – вдалося вирішити міжнародні, зовнішньополітичні та дипломатичні задачі, що стояли перед США [40, с.11].

Незважаючи на значний успіх дипломатів у перші десятиліття існування держави, США зіткнулися із проблемою небажання дипломатів навчатися та розвиватися у цій сфері. На той час достатнім вважалося бути впливовим політиком та мати широке коло зв'язків. Особисту позицію вони аргументували тим, що республіканські США не будуть сприймати дипломатичні інститути та традиції «старого світу». Ілюстрацією такого підходу може слугувати вислів 30-х рр. XIX ст. президента Е. Джексона: «Обов'язки урядових службовців настільки елементарні, що виконувати їх під силу будь-якій розумній людині».

Ідея знайшла своє конкретне втілення у впровадженні системи призначень, у тому числі на дипломатичні посади, за принципом «винагорода переможцям». Президент, який здобував перемогу на виборах, призначав на впливові посади своїх

союзників і друзів, «нагороджуючи» їх цим за підтримку. При цьому їх професійна придатність могла і не враховуватися. При такій системі призначень справа деколи доходила до безглуздостей – у 1869 році президент У. Грант призначив свого друга Е. Уошберпа держсекретарем на термін 12 днів, щоб він міг ненадовго «насолодитися престижем перебування» на посту глави дипломатичного відомства [44].

У результаті подібних рішень, в усьому державному апараті, а особливо у його дипломатичну відділі, підвищився відсоток корупції, різко впала ефективність роботи, що не могло не сказатися негативним чином на авторитеті США у всьому світі. Трансформація США на сильну державу, претензії фінансових і політичних кіл держави та компетентного учасника у вирішенні міжнародних проблем на межі ХІХ–ХХ ст. зі всією наполегливістю вимагали змінити відношення до дипломатії та до її головного елементу – дипломатичної служби.

Політичні лідери держави, ініціативно підтримані діловими колами та університетами, що існували на кошти політичних лідерів, з готовністю облишили «демократичну риторичку» і декларували своє бажання звернутися до дипломатичного досвіду держав Західної Європи (європейських інститутів дипломатії).

Але, незважаючи на реформування, що були здійснені в США, консульська і дипломатична служби, виконуючи рівноцінні завдання з багатьох питань, існували окремо одна від одної.

Переходили із консульської служби на дипломатичну досить рідко, а призначення консулів главами дипломатичних місій взагалі було виключенням із правил. Призначення на керівні посади в цілому залишались привілеєм державного секретаря і президента, тому рядовий службовець не маючи достатніх заощаджень і зв'язків з наближеними до державного секретаря та президента, практично не мав шансів досягти вершини своєї кар'єри – тобто стати послом чи посланником. [39, с.496]

Відсоток бажаючих вступити на дипломатичну службу, оскільки молоді дипломати мали дуже низьку заробітну платню, була мізерною. Невеликі шанси на

результативне просування по службі, навряд чи могло стимулювати потік у зовнішньополітичне відомство здібних, підходящих для служби у дипломатичному корпусі, людей з малозабезпечених сімей. Через встановлений суворий класовий контроль над відбором кадрів до дипломатичних служби, такий контроль закривав дорогу в американські дипломатичні представництва не тільки представникам нижчого, робітничого класу, але й середнього класу та інтелігенції, залишаючи місце тільки для «еліти» [16].

До 1914 р. дипломатична служба залишалась майже повністю прерогативою синів та найближчих родичів забезпечених американців, присвоївших посаду лише через її соціальний престиж. Фінансова олігархія в деякій мірі підтримувала організації раціоналізації дипломатичної служби, створення в дипломатичних установах інших підрозділів. У 1915 р. належно у відповідності до побажань ділових кіл, Конгрес реалізував призначення кадрових дипломатів на посади, зав'язані не тільки на політичній діяльності, але й з виконанням встановлених обов'язків у сфері торговельно-економічної, інформаційно-пропагандистської та семінарської діяльності.

У той же час, участь США у Першій світовій війні зробила помітнішою невідповідність дипломатичної служби та інститутів дипломатії США в цілому до міжнародної діяльності в нових умовах. Зосередженість дипломатичного апарату, а особливо закордонного, на двосторонніх зв'язках і спеціалізацію щодо окремих країн, у т.ч. – європейських, уже не відповідає міжнародним потребам державно-монополістичного капіталу, які набули мультизадачного характеру. Також, під час зовнішньополітичних завдань зросла роль військового міністерства і спеціально створеного і задіяного управління військової промисловості.

На вирішальному етапі зовнішньополітичної боротьби у воєнний період Держдепартамент залишився в тіні, а посольства взагалі не були задіяні. У дипломатичних представництвах відчувався гострий дефіцит службовців, підготовлених до виконання нових завдань. Кількість персоналу в представництвах у 1914–1918 рр. виросла майже в півтора рази, але ріст цей відбувався в основному через повернення дипломатів «класичної школи».

Після завершення Першої світової війни піднялося питання про закінчення формування кадрової дипломатичної служби. Вона була створена під іменем «Закордонна служба США» згідно із законом Роджерса. Закон зобов'язував поєднати кадри дипломатичної та консульської служби в єдину систему, порядок зачислення на службу в нижчі ранги тільки через конкурсні іспити тощо. Проте, об'єднання кадрів Держдепартаменту закордонної служби (які входили до складу цивільної служби) була відкладена і відбулася лише у 50-і роки ХХ ст. У 20–30 рр. ХХ ст. була сформована основа професійної дипломатичної служби, яка визначала її політичну структуру до завершення Другої світової війни. Не дивлячись на те, що кількість кадрового дипломатичного персоналу протягом цього періоду не перевищувала планку у тисячу чоловік, він здійснював значний вплив на низку головних напрямів американської зовнішньої політики і дипломатії.

Професійним робітникам закордонної служби вдалося зайняти ключові посади в Держдепартаменті і закордонних представництвах, забезпечити собі вирішальний голос при відборі та розміщенні кадрів. У більшості випадків вплив кадрової дипломатії пояснювався їх класовою єдністю, гомогенним соціальним походженням і освітою високої якості, колективними морально-етичними нормами. Професійні дипломати відрізнялися своїми антикомуністичними, андемократичними поглядами, які відображали офіційний курс Вашингтона. Приблизно п'ятдесят відсотків із загальної кількості професійних дипломатів, які розпочали кар'єру у 20-і рр. ХХ ст., складався із синів відомих адвокатів, військових та адміністративних керівників університетів і коледжів, тобто, з представників привілейованого елітарного кола, третина – із сімей президентів промислових і банківських компаній. Для їх суспільства найбільш характерною рисою були соціально-етичні ідеї протестантизму з акцентом на «упорядкованість, церемоніальність і віру в призначення долі», оцінювало її односторонньо і часто абсолютизувало її роль у становленні буржуазного суспільства [48 с.903;41].

Соціально-класові та політичні позиції працівників Закордонної служби, які працювали як за кордоном, так і у Вашингтоні, були направлені у антирадянську сторону зовнішньої політики всіх американських адміністрацій аж до 1933 р.

Правлячі кола держави не були задоволені тим, що дипломатичні кадри направлені основним чином на політичні форми роботи, нехтуючи іншими напрямками діяльності, значення яких для американських монополій на визначених етапах було важливим. Саме з цих причин у 1927–1935 рр. були створені ще три американські закордонні служби, які діяли до 1939 р., тобто до інтегрування їх президентом Ф.Рузвельтом до дипломатичної Закордонної служби.

Таким чином, у 1927 р., міністром торгівлі Г. Гувером, було відкрито закордонну комерційну службу, яка підпорядковувалася Міністерству торгівлі. Гувер створив більше 60 окремих торгових бюро за кордоном, працівники яких ефективно просували американські товари на іноземні ринки збуту. Перед війною особливого значення набувала діяльність американських послів в основних європейських державах. Президент США Ф. Рузвельт та його адміністрація обмірковували нову інституціонально-дипломатичну систему відносин з європейськими країнами. Важливе значення надавалося укріпленню особистих зв'язків президента з їхніми зовнішньополітичними відомствами. Напередодні Другої світової війни Держдепартамент США мав висококваліфікованих спеціалістів.

Дипломатичний корпус Сполучених Штатів Америки у роки Другої світової був представлений У. Доддом, У. Булітом, Б. Лонгом, Дж. Кенеді, Х. Вільсоном, Дж. Грю, К. Бауерсом, М. Тейлором, Г. Пеллом та іншими [46].

Вони займали центральні дипломатичні посади, будучи послами в центральних європейських та азіатських державах. Саме вони в критичні передвоєнні роки зіграли важливу роль у виробленні зовнішньополітичної стратегії США, балансуєючи серед зовнішньополітичних дилем та формували позитивний імідж США через політико-дипломатичну ідеологію. Через гітлерівську агресію в Європі, особлива відповідальність покладалася на діяльність американських дипломатів. Знаходження посла Сполучених Штатів Америки в будь-якій європейській столиці мало величезне значення для політики США. Посол повинен був діяти обдуманно, дозволялося прийняти рішення тільки після переговорів з Держдепартаментом. У той же час, він був офіційним представником США, і його

слова або дії, навіть сказані або зроблені ненавмисно, мали велику вагу. Він мусив був бути добре проінформованим з усіх зовнішньополітичних і дипломатичних питань, які обговорювалися на зустрічі з іншими послами або лідерами держав.

У десятиліття до війни фундамент кадрового складу Держдепартаменту складала так звані кар'єрні дипломати – висококваліфіковані професіонали. Це були дипломатичні чиновники, які постійно знаходилися на службі в Держдепартаменті. Як правило, кар'єрні дипломати мусили бути, стосовно до традиції, політично нейтральними відносно адміністрації, яка знаходиться при владі. Другу групу репрезентували особисто призначені службовці президента Р. Рузвельта – некар'єрні дипломати, які, не будучи висококваліфікованими кадрами, прийшли у велику міжнародну політику внаслідок змін, у другій половині 30-х рр. ХХ ст., геополітичної та інституціональної ситуації у світі та переосмислення ролі США в ньому. До числа таких президентських службовців належали У. Додд, К. Бауерс, Дж. Кенеді та ін. Президент Рузвельт відбирав до дипломатичної служби освічених людей, що володіли широким креативним мисленням і практичними навичками. Наприклад, Вільям Едвард Додд і Клод Бернард Бауерс були відомими істориками.

У роки Другої світової війни (1939–1945 рр.) загальна чисельність робітників Держапарату збільшилася більше ніж утричі, бюджет зріс майже вдвічі. Збільшення було забезпечене за рахунок спеціалістів із інших установ та організацій, тому що зарахування на кадрову дипломатичну службу шляхом складання іспитів призупинено. Актуальною стала перебудова дипломатичного апарату з урахуванням змін міжнародних відносин, у т.ч. – європейського напрямку та ролі США [33 с.24-27;49 с.288].

У перші роки «холодної війни» дипломатична служба, а особливо Держдепартамент та закордонна служба, почала втрачати сенс набутий нею в міжвоєнний період. Відкриті згідно із законом «Про Національну безпеку» Міністерство оборони США, Центральне розвідувальне управління, Рада національної безпеки стали конкурентноспроможними одиницями традиційними дипломатичними установам у питаннях здійснення зовнішньої політики США. До того ж, у дипломатичну сферу діяльності почав досить часто втручатися Конгрес.

Що призвело, на думку сучасних дослідників, до того що: «Держдепартамент стає бюрократичним пігмеєм у середовищі гігантів» як з точки зору свого фінансового положення, так і впливу на зовнішньополітичний процес і дипломатію.

В посольствах працівники військових відомств і розвідники відтіснили кадрових дипломатів на задній план, інколи діючи навіть без безпосереднього відома послів. До того ж необхідно зауважити, що в першій половині 50-х років з ініціативи ультрареакційного сенатора Дж. Маккарті розпочалося відкрите цькування кваліфікованих дипломатичних кадрів, що на довгі роки підірвало їх і без того вже невисокий імідж в державному корпусі. За часів правління президента Дж. Кеннеді авторитет Держдепартаменту та американських дипломатичних працівників за кордоном вдалося підвищити. Але, лише через один рік було обрано наступного президента США, Рональда Рейгана, і він, ігноруючи рекомендацію Кеннеді, призначив майже половину (44 %) із заміненних їм послів, своїх особистих знайомих до посад дипломатичних працівників.

У той же час, деякий відсоток досвідчених висококваліфікованих дипломатів, кар'єрне просування по сходах котрих виявилось заблокованим президентськими «обранцями», були змушені піти зі служби. У роки правління Р. Рейгана, Асоціація Закордонної служби, що захищала інтереси професійних дипломатів на той час, у спеціальному листі адресованому президенту відмічала, що через безвідповідальне призначення з особистих, а не ділових мотивів «втрачається пошана до США у світі».

Звісно, що велика кількість президентів США більшою мірою були схильні, на відміну від Р. Рейгана, спиратися на кваліфікованих дипломатів. Але, попри цей факт, у цілому, статус вищеназваних дипломатів залишався стабільно нестійким. У середині 1990-х рр. вищий клас американської політичної еліти почав розуміти необхідність реформування існуючої інституційної системи зовнішньополітичних і дипломатичних служб США. Певна кількість поважних комісій і дослідницьких організацій у своїх доповідях прийшли до єдиного висновку про системну кризу, у якій знаходилась американська дипломатія. Вони визнали, що механізм, обраний у

роки «холодної війни», у нових реаліях не має практичного сенсу, і в умовах нових інституційних викликів і загроз, вимагає серйозної реорганізації.

РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ДИПЛОМАТІЇ США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

2.1. Особливості формування американської та британської моделей дипломатії

Після Другої світової у Великобританії розпочали процес демократизації державного апарату та збільшення його суспільного підґрунтя. Він зачепив й кадрову дипломатичну службу. Як наслідок, на сьогоднішній час всього лише одна третя з юних політиків, які залучаються до служби, є абітурієнтами таких установ, як Оксфорд і Кембридж (ще половину століття назад їх кількість була 90 – 95 %). У 1995 р. частина жінок, допущених до служби, вперше переважила чисельність чоловіків. Нині більше четвертої частини фахових британських політиків – жінки, серед них – 9 послів.

Але попри це, непохитні умови до спеціальності політичних апаратів, що були розроблені вже на початку ХХ століття, майже не змінилися. Всеохоплююча гуманітарна підготовка класичного зразка, вихованість і гарні манери, хороші навички комунікації, ментальна стійкість – це головні вимоги, котрі висувуються до осіб, які претендують на вступ до лав дипломатичної служби. Ерудована і здібна людина, на думку британських фахівців, цілковито може засвоїти особливі, професійні навички безпосередньо під час роботи, «отримувати особистий досвід і спостерігати за своїми старшими товаришами по роботі». З огляду на ці міркування, керуючі британської професійної дипломатії вважають зайвим проведення особливої підготовки чи перепідготовки політичних кадрів у будь-якому навчальному закладі університетського або післядипломного ступеня.

Заради того, щоб виявляти людей, спроможних опанувати особливості професії, які вже знаходились на службі, у Великобританії наприкінці 40-х років була запроваджена і дотепер діє система жорсткого конкурсного відбору кадрів. За останніми наявними даними, олімпіада для вступу у вищий розряд служби налічує 120 осіб на посаду, в інший, – розряд – 86 кандидатів на посаду.

Штатний дипломатичний персонал поділений на два головних розряди (або групи): «А» (управлінська), «Е» (виконавча). У співробітників групи «А» головним напрямком роботи є політична діяльність.

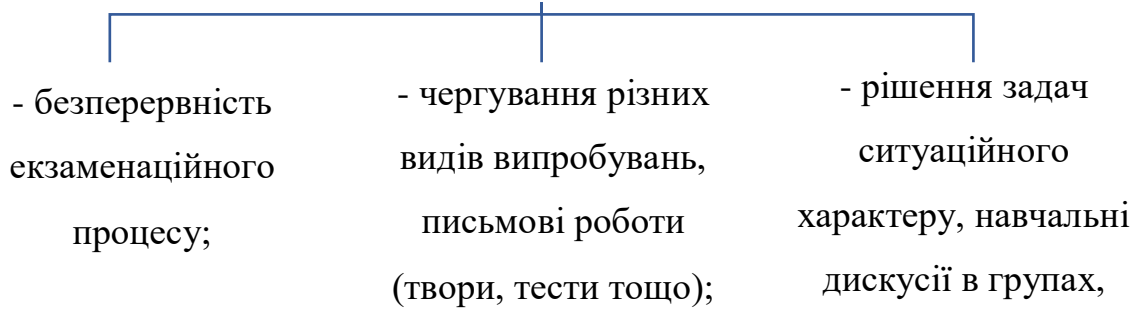
Вони направляються в закордонні представництва одразу на посади 3-х або 2-х секретарів. Їх просувають по службі приблизно у два рази швидше, в порівнянні з їхніми колегами з розряду «Е». Розряд «А» має більша частина британських послів та професійних керівників Форін-офісу.

Працівники розряду «Е» працюють здебільшого на консульському, інформаційно-роз'яснювальному, торговельно-економічному, культурному та інших напрямках діяльності, які прямо не пов'язані з великою політикою. Перехід з нижчого у вищий розряд можливий у середині кар'єри (на рівні п'ятого внутрішнього рангу служби). Для вступу на дипломатичну службу за управлінським розрядом, яка є її «елітою» (весь його персонал – менше 1000 осіб), претендент повинен пройти через систему складних конкурсних випробувань (щорічно зараховується приблизно 23 – 25 чоловік, а число претендентів більше 2.5 тис. людей).

Оголошується конкурс і організовується Відбірковою комісією Громадської (державної) служби при участі (на фінальному етапі) чиновників вищих рангів з Foreign Office та закордонних установ. Претендент на посаду повинен подати до комісії такі документи: про британське громадянство; рекомендації з навчальних закладів кандидата; будь-які інші документи на свій розсуд.

Якщо у претендента відсутній диплом про закінчення вищого навчального закладу, кандидат обов'язково повинен скласти попередній кваліфікаційний іспит. Дозволений вік працівників від 18 до 32 років для розряду «А», а також від 18 до 45 років для розряду «Е». Перед випробуваннями кандидатам повідомляється, що їхні дані будуть перевірятися спецслужбами.

Методика іспитів, які
проводяться на
протязі кількох днів,
працює на наступних

Таблиця №2. Методика вступних іспитів для майбутніх дипломатів.

Складання іспитів проводиться одночасно штатними працівниками комісії, психологами-професіоналами й посадовими дипломатами. Для оцінки знань та вмінь з різних видів випробувань застосовується шкала спеціально розроблених особистих показників, таких, як, «комунікабельність», «здатність до аналітики», «вміння працювати в стресовій ситуації» тощо (всього – 11).

Кожен із показників оцінюється окремо, пізніше всі показники сумуються, даючи сумарну оцінку з конкретного іспиту, а в кінці – виводять загальну оцінку з усіх іспитів. Кандидати, які набрали найбільшу кількість балів, будуть допущені до співбесіди у Вищій відбірковій комісії, яка і виносить фінальне рішення про їх професійну придатність. Обрані для служби працівники, як правило, незабаром будуть релоковані в дипломатичні представництва Великобританії за кордоном на нижчі дипломатичні посади (але обов’язково не нижче 3-го рівня секретаря посольства).

Перед безпосереднім призначенням та релокацією дипломати проходять мінімальну підготовку. Керівники служби покладаються як вже зазначалося, таким

принципом: «Дипломатія – це професія, в якій немає чітких кордонів і перерахованих визначень, необхідних для дипломату знань і вмінь. Те, що йому належить знати та вміти, відкривається і пізнається дипломатом безпосередньо у процесі конкретної практичної роботи».

Лише не так давно, навчальний відділ Форін-офісу Великобританії відкрив набір для початківців дипломатів невеликих спецкурсів:

- а) зі світової економіки і фінансів,
- б) методики використання в дипломатії новітніх інформаційних технологій,
- в) навички управлінської роботи тощо.

Тільки в разі виключення із правил, початківців одразу відправляють на стажування у великі фірми, банківські установи або університети. Спеціальна лінгвістична підготовка (як правило, у власному лінгвістичному Центрі Форін-офісу) проводиться виключно в індивідуальному порядку та за індивідуальним планом. Здебільшого, міністерство закордонних справ Великобританії намагається обмежуватися власними ресурсами. Постійних зв'язків з вищими навчальними закладами країни у них немає. Британська дипломатична служба має десять службових рангів. Набір на нижчий 10-й ранг, який займають канцелярські службовці, проводиться без конкурсних іспитів, у порядку заміщення вакансій (канцелярські службовці не входять до складу оперативного дипломатичного персоналу і рахуються допоміжним персоналом дипломатичної служби). Дев'ятий ранг займають особи, що пройшли відбір у виконавчий розряд служби (відповідає посаді аташе).

Молодим дипломатам, відповідно до управлінського розряду, присвоюється 8-й або 7-й ранг, що відповідає посадам 3-го та 2-го секретаря, 7-й ранг присвоюється кандидату, якщо у зарахованого на службу молодого співробітника дипломатичної служби є диплом про закінчення з відзнакою одного з престижних університетів країни, досвід практичної або наукової роботи, а вік кандидата – 26 років і вище (але не більше 32 років). Шостий ранг, що відповідає посаді 1-го секретаря з консульських, торгово-економічних, інформаційних питань, належить тільки дипломатам, які проходять службу за виконавчим розрядом. Для більшості з

них він є максимумом їх дипломатичної кар'єри. Присвоєння їм 5-го рангу (який також відповідає посаді 1-го секретаря, але з політичних питань) здійснюється тільки при наявності спеціального висновку персональної комісії Форін-офісу про придатність цього конкретного кандидату до виконання роботи політичного та дипломатичного характеру.

Працівникам, що проходять за розрядом «А», 5-й ранг присвоюється безпосередньо після 7-го без будь-яких попередніх умов. При гарному проходженні служби дипломати розряду «А» отримують 5-й ранг в середньому у віці 29-30 років, а розряду «Е» – у віці 36-40 років. Просування по службі з 9-го по 4-й ранг (приблизно з посади аташе до радника) керується фіксованим терміном перебування в кожному ранзі і конкурсом персональних характеристик на співробітників, які подаються керівниками посольств і департаментів Форін-офісу. Але, через складність просування по кар'єрним сходам, тільки у перші 13-15 років служби приблизно одна чверть працівників дипломатичного складу змушена залишити посади. Переведення дипломатів в один з трьох вищих рангів (з призначенням на відповідні посади) утверджується міністром за рекомендацією Вищої відбіркової комісії, разом з керівними співробітниками професійної служби.

Главою служби (постійним заступником міністра) призначається прем'єр-міністр. Найважливішою із вимог для переведення дипломата до верхньої ланки служби є його минулий досвід роботи з 2-х функціональних і 2-х регіональних спеціалізацій. Дослідження біографій дипломатів вищої ланки доводить, що майже в усіх випадках в їхньому послужному списку присутнє, як мінімум, однорічне стажування у військовому коледжі НАТО в Римі та деяких інших вищих військових навчальних закладах.

Дипломати 1-3-го рангів входять в керівну верхівку професійної дипломатичної служби. З їхнього складу заповнюються вакансії глав більшості британських дипломатичних представництв, перших заступників та заступників міністра. Глава професійної дипломатичної служби – завжди дипломат першого рангу. Керівники служби, так само як і Комісії у справах Громадської служби, виступають супроти надання суттєвих пільг національним меншинам і окремим

соціальним групам у питанні кадрового відбору до дипломатичного корпусу. Вони притримується точки зору, що принцип відкритого і рівного змагання при вступі і проходженні служби найбільш ефективний для збереження високого рівня висококваліфікованих кадрів на дипломатичній службі.

Просування кар'єрних сходів проходить в умовах жорсткої конкуренції, у ході якої деяка кількість дипломатів змушена покинути службу завчасно, але зі збереженням частини пенсії, яка нараховується залежно від реально напрацьованого ними строку служби. Призначення на керівні дипломатичні посади відбувається у більшості випадків з числа кадрових співробітників вищих рангів, в результаті довготривалої і ідеальної професійної служби. Керівництво дипломатичної служби як і раніше притримується своєї традиційної точки зору, що політико-аналітична робота є центральною найбільш відповідальною і важкою ділянкою роботи британських дипломатичних установ.

Дипломатична служба США та її інститути, своєчасно реформуються, з огляду на виклики та загрози сьогодення. З метою швидкої адаптації до нових умов, зокрема – екстремальних умов, відбувається реформація дипломатичного механізму США у контексті найефективніших напрямів дипломатичних ініціатив. Події 11 вересня 2001 р. сильно вплинули на впровадження й посилення безпекового питання в підготовці належних дипломатичних кадрів. Обов'язковими стали спеціальні тренінгові курси щодо моделей поведінки дипломатів у стресових або надзвичайних ситуаціях. Для моделювання умов приближених до реальності впроваджуються спеціальні методики, спеціальне технічне та мультимедійне обладнання.

В підготовці кваліфікованих працівників дипломатичної сфери американська школа виконує підбір кадрового складу дипломатичної служби, формування відповідного змісту дипломатичної освіти, розроблюють і впроваджують методології навчання. Американські аналітики вважають дипломатичну сферу різновимірною і досить складною діяльністю, оскільки дипломатія виконує прогнозно-аналітичну, інформаційно-аналітичну, адміністративно-управлінську та консульську функції. У той же час, дипломатія виконує і практичні завдання:

підготовка пропозицій і рекомендацій, щодо введення в життя практичних кроків і відповідних програм.

У Держдепартаменті США при прийнятті на дипломатичну роботу переважно отримують перевагу ті особи, котрі мають вищу освіту – серед них більшість є політологами, магістрами міжнародних відносин, юристами, економістами та істориками. Такий підхід виправдовує себе, оскільки звільняє Інститут закордонної служби від додаткового навантаження – навчання загальним дисциплінам. Підготовка американських дипломатів з перших днів сконцентрована на конкретній практичній специфіці, тобто конкретній спеціалізації [56].

Сутність підготовки полягає у передачі слухачам вмінь та навичок, необхідних у їхній подальшій роботі. Особлива увага надається практичним методам навчання, щоб наблизити майбутніх дипломатів до прикладної діяльності. Це професійні тренінги, рольові ігри, "мозкові штурми" тощо. Для тих, хто працюватиме в консульській службі, безпосередньо з населенням зарубіжних країн, проводиться соціально-психологічний тренінг з метою ефективного ознайомлення і адаптації аудиторії до умов роботи та проживання у країнах з протилежними культурами і мотиваціями.

У дипломатичних колах США часто постає питання щодо змісту підготовки слухачів: слід вивчати все чи вузько спеціалізуватися по кожній країні. В сучасній дипломатії США обрали певний нахил до вивчення національних культур країн перебування, традицій, мови, мотивацій, що на даному етапі загострення політичних, економічних і світоглядних катаклізмів є виправданим. Однак звуження світогляду працівників дипломатичного фронту до однієї країни може позбавити дипломатів спроможності більш об'єктивного аналізу і прогностичного мислення щодо сучасних і майбутніх міжнародних подій.

Підготовку американських дипломатів проводить Інститут закордонної служби – Foreign Service Institute (надалі – FSI) Державного департаменту (Вашингтон, США): заклад федерального уряду Сполучених Штатів [55].

FSI забезпечує більше 800 навчальних курсів, майже 70 іноземних мов, навчаючи за рік більше 170 тисяч здобувачів освіти для Державного департаменту

та студентів з більш ніж 50 решти державних установ та відділень військової служби.

Це вражаючі цифри навіть для такої країни як Сполучені Штати, оскільки поза офіційною школою дипломатії за цим напрямком активно співпрацює велика частина приватних вищих шкіл, коледжів, усіляких центрів, інших різноманітних навчальних структур. Але, не дивлячись на це, основне завдання з підготовки дипломатів покладено на державну установу FSI.

У програми Інституту входить підготовка фахівців федеральних агентств закордонних справ Сполучених Штатів з питань зовнішньої служби та державної служби, а також тренування для іноземних громадян, які працюють в дипломатичних установах США. Навчання на різноманітних курсах триває від декількох днів до двох років і покликане не тільки підготувати працівників для ефективного виконання професійних завдань із метою успішного зайняття лідерських позицій США за кордоном, а також для акомодация закордонного персоналу до інших країн та культур. Навчання також допомагає родичам майбутнього дипломата підготуватися до особливостей перебування за кордоном.

Інститут навіть надає працівникам та їх сім'ї важливу та актуальну інформацію про підготовку до небезпечних, кризових ситуацій, поведінка під час різноманітних терактів, війни, а також обізнаність з інформацією про кібербезпеку.

2.2. Інституційне забезпечення дипломатії США та Великобританії

Вищим виконавчим органом у США в сфері здійснення зовнішньої політики країни є Державний департамент, очолюваний Державним секретарем. Посада державного секретаря США загалом аналогічна посаді міністра закордонних справ у більшості інших держав. Однак, як відомство закордонних справ, Державний департамент має певні специфічні функції, не притаманні міністерствам закордонних справ інших держав.

Також, Державний департамент є одним із найчисельніших та найбільш розгалужених зовнішньополітичних відомств у світі. Державний секретар має

широкі повноваження і є однією із ключових фігур у адміністрації Президента США та Раді національної безпеки. Не можна не звернути увагу на подвійний характер і складність статусу Державного секретаря. Будучи ключовою фігурою, з одного боку, він є головним радником Президента з питань зовнішньої політики, а з іншого – керівником величезного дипломатичного апарату.

При цьому державний секретар є найвищим членом кабінету міністрів США і займає третє місце в ієрархії виконавчої влади країни після президента та віце-президента США. Державний секретар є четвертим за порядком заміщення президентської влади особою.

Кандидатура на посаду держсекретаря призначається президентом та затверджується Сенатом.

В історії було шість випадків, коли державні секретарі згодом займали посаду президента США: Джеймс Бьюкенен, Джеймс Монро, Джеймс Медісон, Джон Квінсі, Мартін Ван Бюрен та Томас Джефферсон. [6, с.119]

Варто зазначити, що повноваження Державного секретаря були визначені ще у XVIII ст. актом конгресу 1789 р., який згодом не раз уточнювався і доповнювався. Безпосередньо посада Державного секретаря була запроваджена у 1781 р., однак спочатку на неї були покладені виключно адміністративні функції.

Багато які з положень вищезгаданого документа не застаріли і до сьогодні, хоча час і вніс свої корективи. Частина цих обов'язків складається з сприяння підтримці дружніх відносин з урядами інших країн, укладанню договорів, забезпеченні захисту американських громадян за кордоном і деяких інших – типових в цілому для керівника зовнішньополітичного відомства будь-якої держави.

Інші, як наприклад, консультування Президента при формуванні зовнішньої політики, є специфічною рисою саме американського державного устрою.

Треті породжені лідерським характером зовнішньої політики Сполучених Штатів. Такими є функції Державного секретаря у військово-політичній сфері, в області контролю над збиранням й обробкою інформації, отриманої по розвідувальним каналам, а останнім часом – захисті прав людини.

Політична структура Сполученого Королівства Великобританія є квазі-унітарною державою, керована конституційною монархією. Глава держави (а також глава Співдружності) – королева Єлизавета II [11].

Таким чином, суверенітет у Великобританії застосовується не шляхом поділу влади, а згідно з стандартизованим принципом «Корони-в-Парламенті». Британський монарх призначає лідера партії прем'єр-міністром, яка перемогла на мажоритарних виборах, хоча гіпотетично має право призначити на цю посаду будь-якого британського громадянина. Корона надає королівську згоду на біллі парламенту, при цьому формально має право не погодитися. Монарх може також розпустити парламент за порадою прем'єр-міністра, але відповідно до закону, має право розпустити парламент з власної волі, без згоди прем'єр міністра.

Інші королівські повноваження та прерогативи, включаючи призначення міністрів кабінету, Таємної ради, оголошення війни тощо, що входять до компетенції виконавчої влади, здійснюються прем'єр-міністром від імені Корони, тобто верховної державної влади, хоча роль Британського монарха в публічній політиці головним чином обмежена церемоніальними функціями, при цьому монарх все ж таки зберігає виняткові королівські прерогативи, які, навпроти від конституційних монархій деяких країн Європи, дають британському монарху досить широкі повноваження у нагляді за зовнішньою та внутрішньою політикою.

Монарх щотижня зустрічається із прем'єр-міністром та іншими членами Кабінету.

Законодавча влада країни формально належить монарху і парламенту, що складається з палати громад і палати лордів, фактична влада зосереджена руках уряду, очолюваного прем'єр-міністром. За владу фактично борються дві партії – консерватори та лейбористи, але станом на 2022 рік консервативна партія є партією більшості в Палаті громад з 359 місцями із 650 і формує уряд на чолі з Борисом Джонсоном, лідером Консервативної партії, прем'єр-міністром Великобританії.

Штатний розклад Форін-офісу, а також дипломатичних і консульських представництв за кордоном становить близько 14 000 осіб. Крім того, у британських посольствах на допоміжних посадах за контрактом працює приблизно 10 000

іноземних громадян. Британія утримує за кордоном близько 270 дипломатичних та консульських установ у 170 державах. Чисельність персоналу в англійців приблизно вдвічі менша, ніж у порівняно схожих з Великобританією Німеччини, Франції, Італії. Крім того, дипломатична служба Її Величності в основному забезпечує діяльність 21 постійного представництва Лондона при міжнародних організаціях, а також політичний напрям роботи на залежних територіях (усього 14 територій).

У структурному відношенні Foreign Office складається з політичної керівної ланки (міністр, 3 – 4 державних і молодших міністри, один з них – міністр у справах Євросоюзу), з професійної керівної ланки (постійний заступник міністра і одночасно глава «Дипломатичної служби Її Величності», його особистий секретаріат і підлеглі постійному заступнику безпосередньо перші заступники і заступники міністра – директори. Усі кар'єрні дипломати). Основою ієрархії англійського МЗС є департаменти (71 департамент у 1997 р.), які об'єднуються у більші підрозділи – директорати (їх – 13) – в залежності від кола вирішуваних ними проблем.

У штатний розклад Форін-офісу входить також значна частина співробітників Британської Ради, Міжнародної служби Бі-Бі-Сі. Їх діяльність в основному фінансується з бюджетних асигнувань, що виділяються МЗС. Усі витрати на діяльність дипломатичного апарату Великої Британії (зокрема, інформаційно-пропагандистську роботу, «культурну дипломатію», забезпечення представництва в міжнародних організаціях, гранти неурядовим організаціям) склали у 2008 – 2009 рр. 2,2 млрд. фунтів стерлінгів, що становить 0,5 % витрат всього уряду за вказаний період.

2.3. Традиційні методи дипломатичної практики США та Великобританії

Гарантами могутності та процвітання держави є багата культура, конкурентоспроможна економіка та військова міць. Для досягнення цих цілей кожна держава обирає власні методи і засоби реалізації зовнішньої політики. Одним з

найефективніших інструментів є дипломатія, а саме вдале використання її видів, інструментів та методів.

До традиційних методів дипломатії варто віднести: офіційні й інші візити та переговори на високому рівні; дипломатичні конгреси, конференції, наради і зустрічі; підготовка і проведення двосторонніх і багатобічних міжнародних договорів і інших дипломатичних документів; участь у роботі міжнародних організацій і їхніх органів; повсякденне представництво держави за кордоном та державі, здійснюване її посольствами і місіями; дипломатичне листування; публікація дипломатичних документів; висвітлення в пресі позиції уряду по тим чи іншим міжнародним питанням.

Традиційна дипломатія почала свій розвиток ще з давніх часів та сьогодні є основним інструментом для досягнення зовнішньополітичних цілей у провідних державах світу. Культурна, економічна та військова дипломатії використовуються все більшою кількістю держав та є найбільш ефективними у забезпеченні національних інтересів і досягнення зовнішньополітичних цілей.

Завдяки культурній дипломатії держава може не тільки підвищити ефективність зовнішньої політики, а й підняти престиж власної країни, уряду; подолати упередженість щодо країни; зміцнити міжнародний авторитет держави.

Економічні аспекти міжнародних відносин набули вирішального значення в XXI столітті. Економічна дипломатія – це сукупність організаційно-правових інструментів та дій у зовнішньоекономічній царині та скоординована взаємодія державних і недержавних структур із метою забезпечення сталого розвитку країни та її економічної безпеки, особливо в умовах глобалізації.

Військова дипломатія є діяльністю задля встановлення співробітництва у військовій сфері шляхом збору інформації. Військова дипломатія активно застосовується всіма державами, так як завдяки збору інформації вдається здійснити захист громадян і забезпечити стабільність у державі.

Військова дипломатія Сполучених Штатів Америки заснована на використанні альтернативних засобів захисту своїх інтересів. Цей вид дипломатії дозволяє військовим чинити прямий вплив на зовнішню політику. Військова

дипломатія використовується державою для реагування на нові виклики. Потужність світового лідерства США спирається не тільки на значний військовий, а й економічний та культурний потенціал, що зумовило після розпаду біполярної політичної системи ідеологічне панування американського ідеалу ліберальної демократії у світі. Поєднання військового, економічного, політичного та інформаційно- ідейного потенціалу дає США можливість встановити систему тотального глобального впливу на світову спільноту.

США є одним із найуспішніших експортерів культури. Уряд держави активно займається розвитком нестандартних і нових підходів, та використовують такі інструменти дипломатичної діяльності, як продукцію компаній Нетфлікс та Голівуд. Розробники зовнішньої політики США покладають надію на уніфікацію культурних цінностей і стандартів, поширення стереотипів масової культури, вважаючи, що це є складовою успішної глобальної стратегії держави з поширення американської моделі світового розвитку.

Головне завдання економічної дипломатії США є сприяння економічним реформам, досягнення та підтримка американського лідерства у світі. Держава успішно використовує інструменти економічної дипломатії, а американські програми допомоги є найефективнішими.

Великобританія приділяє особливу увагу економічному розвитку своєї країни. Однією з головних завдань Форін офіс є просування економічних інтересів Великобританії там.

Крім інших компетентних відомств, ця місія покладена і на закордонні представництва Сполученого Королівства.

Історично Англію прийнято вважати країною купців. У середні віки задля забезпечення своїх торгових інтересів правителі відкривали інших державах представництва. Першими консулами були купці. Від імені своєї держави вони прямували за кордон для торгівлі. Пізніше консулів наділяють адміністративними та судовими функціями. Поступово торгова політика стає невід'ємною частиною сучасної дипломатії [44, с.140].

Дипломатичні методи мають виражену залежність від функціональності традиційної дипломатії конкретної країни. Оскільки їх здійснення, насамперед, забезпечується відомством закордонних справ та дипломатичними представництвами за кордоном, вони власне залежні у організаційному, фінансовому та кадровому плані від ефективного здійснення дипломатичної діяльності певної країни загалом. Основна відмінність традиційних та «нових» методів дипломатичної діяльності полягає у суб'єктності чи об'єктності контактів та у формах впливу: якщо перші переважно задіяні для контактування із урядом зарубіжної країни чи країн, то другі – із громадськістю відповідних країн. Спостерігається і їхня взаємозалежність: на здійснення «нових» методів накладається відбиток загальних особливостей дипломатії певної країни, а здійснення традиційних методів вимагає врахування та адаптації до новітніх реалій.

Дипломатія Сполучених Штатів Америки має багато принципових відмінностей від європейської моделі дипломатії, переважаючої у більшості країн світу. Відмінні риси зазвичай мають тривале історичне походження, оскільки, починаючи з витоків американської демократії, закордонна служба цієї держави з об'єктивних та суб'єктивних причин не базувалася на традиційних європейських принципах і навіть демонстративно відмежовувалася від них. Наприклад, на противагу світовій, особливо європейській практиці, дипломатичні привілеї сприймалися у США з підозрою і вважалися недемократичними, і навіть зараз США виступають за скасування чи обмеження деяких дипломатичних привілеїв та імунітетів, зокрема недоторканності приміщень дипломатичних представництв у випадку переховування у них злочинців чи захоплення їх терористами.

Виразною характеристикою сучасної дипломатичної служби США є її глибока пов'язаність як із військовою силою держави, так і з її економічним потенціалом та бізнесом, і, відповідно достатньо ефективним застосуванням військової та економічної дипломатії.

Традиційна англійська дипломатія є класичною, свого роду еталоном для інших дипломатів, наприклад, тих самих американських дипломатів, вона є еталоном і суттєво вплинула на розвиток дипломатії в XIX – XX ст. Дипломатія у

переважній кількості 50 країн Співдружності й інших країн сформувалася під впливом англійської дипломатії.

До цих пір підручниками для підготовки дипломатів служать праці англійських вчених та дипломатів.

У списках рекомендованої літератури з курсу дипломатичної практики для студентів американських інститутів більше половини книг – книги англійської дипломатії та вчених.

Особливою рисою англійської дипломатії є неперевершене знання предмета, проблематики, яка підлягає вирішенню, вивчення країни, у якій доведеться працювати; енциклопедичні знання про іноземні держави передаються з покоління в покоління. А якщо врахувати, що англійській імперії прямо або опосередковано належала майже половина земної кулі «країна, в якій ніколи не заходило сонце», то стає зрозуміло, що англійська документація у більшості випадків носить всеосяжний характер. У цьому англійській дипломатії активно допомагала і англійська розвідка, яка була і продовжує залишатися міцно пов'язаною з Foreign Office ом. Приміром можуть слугувати матеріали, довідки, підготовлені до Паризької мирної конференції 1919 р., були настільки вичерпними й достовірними, що використовувалися делегаціями інших дипломатичних служб.

Британська дипломатія дуже вміло захищає інтереси своєї країни та її підданих. Англійський прем'єр-міністр і міністр закордонних справ ще в середині XIX ст. так сформулював завдання: «В Англії немає незмінних ворогів і незмінних друзі. У неї лише незмінні інтереси» та «Англійський громадянин – це свого роду підданий Римської імперії. Сильна рука англійського уряду повинна надавати йому допомогу і захист у будь-якому куточку земної кулі».

Встановлюючи з англійськими дипломатами зв'язки і ведучи бесіди, слід пам'ятати, що вони не надто люблять розмови про глобальні «загальні» проблеми, на відміну від американців, які полюбляють всякого роду доктрини. Британці хочуть мати справу з певними питаннями сьогоденного або завтрашнього дня, залишаючи «космічну дипломатію» далекого майбутнього вченим і журналістам.

Великобританія традиційно брала дуже активну участь в публічній дипломатії. Щорічно витрачаючи на неї приблизно таку ж саму суму, яку й США. Британська Рада, агентство з освіти та культурних контактів і зв'язків Британії користуються високим визнанням за кордоном.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ США ТА БРИТАНІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Порівняльний аналіз існуючих моделей дипломатії США, Британії та України

Великобританія традиційно брала дуже активну участь в публічній дипломатії, щорічно витрачаючи на неї приблизно стільки ж, скільки й США. Британська Рада, агентство з освіти та культурних зв'язків Британії користуються високим визнанням за кордоном; станом на 2004 рік над просуванням англійської мови, британського мистецтва, освіти, науки та ефективного управління в ній працювало близько десяти мільйонів людей у 110 країнах. Щорічно Рада одержує гранти від МЗС та одержує вдвічі більший грант на проведення екзаменів та управління зовнішніми контрактами. Останній документ науково-дослідницького центру Британської Ради акцентує увагу на важливості роботи над «культурними зв'язками», для стимулювання міжнародного діалогу без дотримання дипломатичного порядку денного Британії. В сфері освіти, Британська Рада займається урядовим фінансуванням та стипендіями ЄС [31, с.120].

Відповідаючи на виклики сьогодення, міжнародний розвиток Великобританії не пішов шляхом створення нових, паралельних дипломатичній службі структур, а, навпаки, обрав сконцентрувати вирішення нових завдань у традиційних дипломатичних відомствах. В результаті дипломатичний апарат залишається досить компактним, маневреним і недорогим, але у той же час не демократичним, а елітарним.

Високі професійні якості дипломатичних кадрів забезпечуються не жорстким законодавством, а звичайним правом та традиціями, що історично склалися високим соціальним статусом дипломатів та громадським престижем їхньої професії. Неабияку роль грають і особисті якості британських професійних дипломатів — чесність, практичність, захопленість своєю справою, відданість своїй професії. Слід

визнати ефективним і головний принцип вирішення питань, а саме, прагнення вирішувати їх на більш низьких рівнях.

Поряд із вищесказаним, слід зазначити водночас, що кадрова дипломатична служба Великобританії — не демократичний, корпоративний інститут, осередок «професійної бюрократії». За свій елітарний склад вона періодично критикує парламент, на сторінках друку. Як відомо, жодних формальних перешкод для вступу на службу підданам Британської корони в наші дні відсутні. Проте, насправді такою перешкодою вважатимуться складність і багатоступінчастий характер вступних іспитів, інакше кажучи, існування своєрідного освітнього цензу. Очевидно, що демократизація професійного дипломатичного складу (фактично вона вже йде, хоч і повільними темпами) відбуватиметься з розширенням доступу для нижчих верств населення країни до елітарних навчальних закладів.

Опираючись на документ під назвою «Комплексна стратегія з питань оборони, дипломатії та міжнародного розвитку. Світова Британія в епоху конкуренції», який оприлюднив прем'єр-міністр Великобританії Борис Джонсон і промови Міністра закордонних справ Великобританії, Домініка Рааба, який виступив на Форумі з безпеки в місті Аспен (США) з концепцією того, як Глобальна Британія ініціюватиме в сучасному світі зміни на краще, визначає міжнародну стратегію Великої Британії на поточне десятиліття і надалі. Він розроблений на основі об'єктивного аналізу здібностей держави, можливостей та загроз, з якими вона стикається у світі сьогодні та зіткнеться завтра.

Можна виділити такі цитати:

«Наші висновки — і моя сьогоднішня позиція — ось у чому. Великобританія відіграє центральну роль на світовій арені як незалежну суверенну державу, провідний член західного альянсу, а також енергійний і надійний партнер, що сприяє зростанню процвітання Індо-Тихоокеанського регіону.

Ці риси нашої міжнародної політики — наша незалежність, наші партнерські відносини, те, як ми підтримуємо Схід, є складовими спільної місії Глобальної Британії на 2020-і роки. Ця місія полягає в тому, щоб бути доброю силою, яка ініціює зміни на краще.

Силою — оскільки не будемо наївними, ми не зможемо нічого зробити без впливу, без економічного, військового, дипломатичного, культурного авторитету.

Але доброю силою — оскільки ми маємо намір використати свій вплив для зміцнення безпеки та покращення рівня життя і у Великій Британії, і у всьому світі.

Це вірно для провідної держави і повністю відповідає інтересам англійського народу».

На сьогодні Сполучені Штати Америки (США) є одним з найважливіших глобальних акторів на міжнародній арені, вони здатні значно впливати на розвиток світових геополітичних, політико-дипломатичних, зовнішньополітичних та економічних процесів. Просування до однієї із лідуючих позицій на світовій арені для цієї держави відбулося під впливом декількох чинників та впродовж декількох століть, в основу традиційної внутрішньої та зовнішньої політики Америки було закладено три головних фактори американської цивілізації – лібералізм, демократію та імперію. В США перші дипломатичні інститути відкривалися безпосередньо представницькими органами, що радикально відрізняє модель їх створення від Великої Британії та більшості країн Західної Європи.

Дипломатична служба США та її інститути реформувалися відповідно з викликами і загрозами оточуючого світу [35 с.239;43 с.103].

З метою своєчасної адаптації до нових екстремальних умов відбувається вдосконалення дипломатичного механізму США у контексті перспективних напрямів дипломатичних ініціатив.

Події 11 вересня 2001 р. сильно вплинули на розробку й посилення безпекової складової в підготовці відповідних американських дипломатичних кадрів. Обов'язковими стали спеціалізовані тренінгові курси щодо моделей поведінки дипломатів у надзвичайних, екстремальних або кризових ситуаціях, для того щоб спеціалісти могли належним чином зреагувати при можливій відсутності часу на консультування зі своїми інститутами. Для моделювання умов, наближених до реалій, використовуються спеціальні методики, спеціальне технічне та мультимедійне обладнання, спеціальні системи ротації. Американські дипломати

порівняно з представниками інших країн відносно самостійні у прийнятті рішень, великої уваги надають самостійному вирішенню різних питань.

У першу чергу в своїй дипломатичній роботі американці встановлюють довірчі контакти та конфіденційні зустрічі і роботу з правлячою елітою держави перебування, з тими, хто дійсно знає стан речей у країні, її зовнішню політику, кому довіряють лідери країни (це не обов'язково повинні бути міністри, можуть бути і керівники департаментів, їхні заступники, через чиї руки проходять всі рішення). Як правило, американці налагоджують контакти набагато легше, ніж англійці, без особливих дотримувань правил етикету, як це звично у більш європейському стилі дипломатичної роботи. Досить часто американські дипломати при підготовці до дипломатичної роботи в іншій країні проходять спеціальну підготовку «занурення», вивчаючи усі особливості культури, мови та ін. щодо країни їх майбутнього перебування.

Держдепартамент США увібрав в себе багатий досвід американської дипломатії, довів на практиці свою функціональність та ефективність, на посаду дипломата проходить тільки малий відсоток людей що проходить прискіпливий відбір і у більшості випадків це будуть висококваліфіковані кадри з щонайменше однією вищою освітою, а також і відповідність реаліям дипломатичної служби США.

Основи сучасної української дипломатичної служби були закладені в добу Української національно-демократичної революції, коли створювались умови для відбудови міжнародної співпраці в національних інтересах України, налагодження міжнародних контактів та зв'язків, а особливо формувалися зовнішньополітичні інституції українських державних утворень, приймалися законодавчо-правові акти щодо дипломатичної діяльності, створювалися тимчасові надзвичайні місії, які поступово переростали у постійні дипломатичні та консульські представництва.

Основними завданнями дипломатичної служби є:

— захист національних інтересів і безпеки держави шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальноприйнятими принципами і нормами міжнародного права;

- сприяння зовнішньополітичному курсу України, спрямованого на розвиток політичних, економічних, гуманітарних, наукових, інших зв'язків з іншими державами, міжнародними організаціями;
- забезпечення належних прав та інтересів громадян і юридичних осіб поза межами України;
- забезпечення і захист стабільності міжнародного становища України, підвищенню її міжнародного авторитету, поширенню у світі іміджу України як надійного і стабільного партнера;
- здійснення дипломатичними засобами та методами захисту і забезпечення суверенітету держави, безпеки, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, її політичних, торговельно-економічних та інших інтересів;
- координація діяльності інших органів виконавчої влади щодо забезпечення проведення єдиного зовнішньополітичного курсу України;
- вивчення політичного та економічного становища у світі, зовнішньої та внутрішньої політики іноземних держав, діяльності міжнародних організацій;
- забезпечення органів державної влади України інформацією, необхідною для здійснення ефективної зовнішньої та внутрішньої політики;
- здійснення інших завдань відповідно до законодавства України.

Дипломатичними працівниками можуть бути громадяни України, які мають відповідну фахову вищу освіту, необхідні професійні та особисті якості, володіють державною та іноземними мовами і за станом здоров'я можуть бути направлені у довготермінове відрядження [14].

Прийняття на дипломатичну службу здійснюється на конкурсній основі, крім випадків, коли призначення на дипломатичні посади здійснює Президент України. Президент України призначає: Міністра закордонних справ України (за поданням Прем'єр-міністра України) та Надзвичайного і Повноважного Посла України, Постійного представника України при міжнародній організації. Представника

України при міжнародній організації (за поданням Міністра закордонних справ України). Призначення на інші дипломатичні посади та звільнення з цих посад здійснюються відповідно до законодавства. Порядок проведення конкурсу для прийняття на дипломатичну службу визначається Кабінетом Міністрів України [15].

При прийнятті на дипломатичну службу може встановлюватися строк випробування до 6 місяців для перевірки професійного рівня і ділових якостей особи. З метою набуття практичного досвіду, перевірки професійного рівня і ділових якостей осіб, які претендують на посаду в системі органів дипломатичної служби, може проводитися стажування терміном до 2 місяців із збереженням заробітної плати за основним місцем роботи.

Однією із особливостей проходження дипломатичної служби є планове заміщення працівників дипломатичної служби у закордонних дипломатичних установах України в порядку, визначеному Міністерством закордонних справ України [22].

Працівники дипломатичної служби підлягають плановій ротації і відправляються у довготермінове відрядження з урахуванням їхньої спеціалізації, професійних навичок та досвіду роботи, а також службової необхідності. Перед направленням у тривале відрядження працівники дипломатичної служби проходять обов'язкове стажування. Довготермінове відрядження дипломатичних працівників найчастіше триває до 4 років (у державах з помірними кліматичними умовами та стабільною політичною ситуацією) і до 3 років (у державах з нестандартними кліматичними умовами або складною політичною ситуацією). Після закінчення попереднього довготермінового відрядження працівники дипломатичної служби направляються у наступне довготермінове відрядження, не раніше ніж через 2 роки, але бувають і виключення із правил [24].

Після закінчення довготермінового відрядження в іншу країну працівникам дипломатичної служби надається попередня посада або посада не нижча тієї, яку займав працівник у довготерміновому відрядженні, а в разі неможливості надання такої посади - рівноцінна їй посада в системі органів дипломатичної служби відносно до Закону України про дипломатичну службу [21].

3.2. Шляхи реалізації доступних елементів моделей зарубіжних дипломатичних служб в Україні

Високий професіоналізм і компетентності дипломата в сучасному світі – найважливіша умова реалізації національних інтересів держави. І хоча наразі українські дипломати працюють на максимумі своїх можливостей та усе можливе для забезпечення України усім необхідним, все ще важливо розглянути аспекти які українська дипломатія могла би покращити у майбутньому з оглядом на американську та британську моделі дипломатичних служб [26;23].

На думку науковця та дипломата В. Ціватого, на виконання першочергових завдань, поставлених керівництвом зовнішньополітичного відомства України щодо реформування дипломатичної служби України, варто врахувати наступне з досвіду США:

1. Розробити науково обґрунтовані базові засади глобальної реструктуризації закордонного та внутрішнього апарату та її бачення для майбутнього МЗС України, зокрема – основні засади реформування.

2. Кожен дипломат має знати місце роботи після ротації та готуватися до нього через систему підготовки та підвищення кваліфікації працівників дипломатичної служби (удосконалювати знання мови країни майбутнього перебування; поглиблювати знання з історії та практики дипломатії, регіоналістики, країнознавства, політики та економіки відповідної галузі).

3. У питанні планування кар'єри важливо перейти на одно-дво-трирічні плани та запровадити середньотермінове планування кар'єри на конкурсних засадах.

4. Професійні дипломати повинні мати юридично гарантовані перспективи кар'єрного зростання.

5. Дипломати мають обов'язково регулярно відвідували країни та регіони, за які відповідають, а тим самим безпосередньо використовувати свої аналітичні здібності та досвід за кордоном більш ефективніше.

6. Необхідно здійснити централізацію інформаційних технологій (ІТ) і комунікацій, задля гарантування рівного, чіткого та надійного розповсюдження інформації. Мета зазначеного полягає в тому, щоб надати українським дипломатам швидкий доступ до знань та інформації в реальному часі, які вони потребують на своїх робочих місцях або в подорожі.

7. Необхідно впровадити спеціальний тренінг для дипломатів: «Нові навички у вирішенні нових викликів». Оскільки, щоб зустріти виклики трансформаційної дипломатії необхідно реалізувати константу, що дипломати повинні бути різносторонніми, активними, освіченими та мати змогу виконати складні завдання. Трансформаційна дипломатія вимагає, щоб управильних людей були правильні навички в правильному місці в потрібний час. Тривале навчання (система підвищення кваліфікації та набуття нових компетентностей) й програми розвитку кар'єри краще підготують дипломатів і розвинуть їх аналітичні навички.

8. Необхідно запровадити ефективну постійно діючу систему тестування дипломатів для кореляції рівня їх підготовки та професійної майстерності.

9. З метою кар'єрного зростання і відповідного просування на вищі посади дипломати повинні мати можливість на систематичній основі проходити підвищення кваліфікації та бути експертами принаймні по двох регіонах та володіти не менш, як двома мовами.

10. Дипломати повинні мати відповідну фахову підготовку та змогу ефективно працювати на критичних перетинаннях дипломатичних справ, економічних реконструкцій та воєнних операцій.

Український дипломат повинен бути висококваліфікованим з, щонайменше, однією вищою освітою, добре освіченим щодо ходу місії та вміти добре аналізувати ситуацію та ефективно діяти на користь держави навіть у екстремальних випадках.

Дивлячись на сьогоденну ситуацію можна сказати, що Україна поступово робить кроки до більш зосереджених, ефективних дипломатичних місій [29].

Насамперед, потрібно звертати більше уваги на вміння кандидатів аналізувати. Наприклад, нижче приведені вимоги Держдепартаменту США до дипломатичних документів:

1. Аналітична частина повинна домінувати над довідковою, інформаційною.
2. При аналізі необхідно використовувати всі доступні джерела.
3. Документ повинен бути як найкоротшим для швидкого та легкого запам'ятовування (1—2 сторінки).

4. Документ повинен бути зразком «дипломатичного мистецтва».

Суворі вимоги застосовуються до дипломатичного документа — він повинен бути ретельно відредагованим і підготовленим.

Особливі вимоги висуваються до точності документа, його практичної важливості і потреби.

На приклади простої підготовки дипломатичного документа можна зробити вивід, що американська дипломатична служба схиляється до ефективності та стислої практичності більше, ніж до британського «етикету», а спеціальні методики та підготовка допомагає дипломат робити свою роботу швидко та якнайефективніше.

І хоча американська модель дипломатичної служби є ефективною, неможливо повністю відкинути особливості «класичної» британської дипломатичної моделі, яка також може стати в нагоді у модернізації української дипломатії.

Історично утворилося становище, коли прийняття найважливіших зовнішньополітичних рішень політичним керівництвом країни без схвалення професійним дипломатичним апаратом було практично неможливим. Незмінність дипломатичних кадрів — запорука спадкоємності та стабільності британської дипломатії.

На користь стабільності говорить той факт, що британське МЗС (на відміну від більшості його аналогів в інших країнах) має постійну мету, розраховану на десятиліття, у той час як Україну до нещодавніх подій не дуже хотіли сприймати серйозно через радянське минуле, вважаючи що нашу державу скоріш за все можна віднести до пострадянських країн СНД, ніж до європейської держави.

Відповідаючи на виклики сучасного міжнародного розвитку, Великобританія не пішла шляхом створення нових, паралельних дипломатичній службі структур, а, навпаки, вважала за краще сконцентрувати вирішення нових завдань у традиційних

дипломатичних відомствах. В результаті дипломатичний апарат в цілому залишається досить компактним, маневреним і недорогим що було б дуже підходящим як і у воєнний час так і післявоєнний час, в кожному з цих варіантів заощаджені ресурси (як грошові так і людські) були б дуже доречними.

Поряд із вищесказаним, слід зазначити водночас, що кадрова дипломатична служба Великобританії — елітарний, корпоративний інститут, осередок «професійної бюрократії». За свій недемократичний елітарний склад вона періодично критикується в парламенті, на сторінках друку.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи все вище написане, можна сказати що не дивлячись на усі виклики сучасного міжнародного розвитку, Великобританія не пішла шляхом створення нових, паралельних дипломатичній службі структур, а, навпаки, сконцентрувала вирішення нових завдань в традиційних дипломатичних відомствах, відмовившись від модернізації структур.

У результаті такого вибору, дипломатичний апарат в цілому залишається досить гнучким, дієвим та ефективним. Високі професійні якості дипломатичних кадрів забезпечуються не жорстким законодавством, а звичаєвим правом і традиціями, історично сформованим високим соціальним статусом дипломатів і громадським престижем їх професії.

Місце кадрової дипломатичної служби у центральному апараті й у зарубіжних представництвах настільки вагоме, що у британських дипломатів є практичні можливості здійснення функції, відсутньої у Віденській конвенції про дипломатичні відносини 1961 року, а саме функції розробки зовнішньополітичного курсу та підготовки відповідних рекомендацій для уряду.

Важливу роль відіграють і особисті якості британських дипломатичних працівників – чесність, сумлінність, захопленість своєю професією, відданість своїй справі. Але, також слід відзначити, що кадрова дипломатична служба Великобританії – це елітарний, корпоративний інститут, осередок професійної бюрократії. І хоча британська дипломатія вважається класичною і традиційною та витоком дипломатії у сучасному світі, дипломатична служба періодично піддається критиці в парламенті, на сторінках преси.

Демократизація професійного дипломатичного складу вже йде, хоча і повільними темпами, оскільки для доступу в «елітарні» круги дипломатичних служб можна потрапити тільки через не менш «елітарний» вищий заклад освіти, які все ще залишаються занадто дорогими для більш широких верств населення і без грантів та спонсорства зі сторони приватних або державних установ вступ є майже неможливим.

Дипломатія США працює над різноманітними глобальними проблемами, які щоденно постають перед державою та її громадянами. Діяльність дипломатичної служби охоплює область договорів про права людини та торгівлі – до кібербезпеки та охорони навколишнього середовища.

Крім того, дипломати активно працюють зі своїми зарубіжними колегами для забезпечення свободи та можливостей власних громадян. Кожне зовнішньополітичне рішення американського президента та державного секретаря ухвалюється з урахуванням інтересів та захисту американського народу.

На Державний департамент США покладено реалізацію національних інтересів. Заради досягнення цієї мети департамент впроваджує підготовку дипломатів, яка дозволяє працівникам виконувати свою роботу ефективно та у найкоротший строк, приділяючи увагу більш практичним аспектам. Розширює договірно-правову основу своєї діяльності, надає допомогу країнам, що розвиваються, тощо.

На початку XXI століття перед Україною постала проблема створення інноваційної, ефективної системи забезпечення якісного зростання кадрового потенціалу дипломатичної служби, з урахуванням традицій і тенденцій цивілізаційного поступу, стратегічних напрямів розвитку держави та світового досвіду. Особливо гостро ця проблема стоїть перед нашою державою сьогодні, коли українські дипломати працюють у час війни, а від їхнього професіоналізму, активності та позиції залежить підтримка України на міжнародній арені. Тому система підготовки та відбору кадрів для сфери зовнішніх зносин має зазнати структурної та змістовної трансформації, і має бути направлена на посилення дипломатичного корпусу з урахуванням традиційних та інноваційних методів і засобів удосконалення організації дипломатичних служб провідних держав світу.

Британська та американська моделі дипломатичної служби підтвердили свою багаторічну дієвість і постійно оновлюється у відповідь на нові виклики й загрози глобалізованого світу XXI століття, а тому впровадження їхнього досвіду у роботу вітчизняного МЗС дозволить українським дипломатам більш ефективно працювати

над зовнішньополітичним курсом держави та відстоювати інтереси України на міжнародній арені та ефективно протистояти державі-агресору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавриленко І. І. «М'яка сила» в зовнішній політиці України. Політологічний вісник: Зб. наук. праць. К.: ВАДЕКС, 2013 р. Вип. 69. 238 с.
2. Гавриленко І. І. Трансформаційна дипломатія США як інструмент зовнішньої політики США. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2013 р. 241 с.
3. Гавриленко І. І. Концепції та моделі здійснення культурної дипломатії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. –К.: ВПЦ «Київський університет», 2014 р. Вип. 1(42). 241 с.
4. Бігняк О. В. та ін. Історія дипломатії. Навч. Посіб. 2021 р. 116 с.
5. Юнак. А. Роль медіа дипломатії у зовнішньополітичних стратегіях України. 2013 р. Вип. 3 (19). 52 с.
6. Машевський О. П. та ін. Американська історія та політика: науковий журнал. № 3. 2017 р. 119 с.
7. Ціватий. В. Європа й Сполучені Штати Америки: Інституційне становлення політико-дипломатичної системи та розвиток міждержавного партнерства у XVIII–XXI ст. (історична ретроспектива). Веб-сайт. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsivatyi_Viacheslav/Yevropa_i_Spolucheni_Shtaty_Ameryk_y_instytutsiine_stanovlennia_polityko-dyplomatychnoi_systemy.pdf? (дата звернення: 12.04.2022)
8. Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України. Закон від 15 лют. 2010 р. URL: №746/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002/conv#o250> (дата звернення: 12.04.2022)
9. Відбір, навчання та просування дипломатичних кадрів. Веб-сайт. URL: <http://um.co.ua/1/1-1/1-110185.html> (дата звернення: 12.04.2022)
10. Ковбасюк Ю.В. та ін. Державна служба. Київ-Одеса. 2012 р. 366 с.
11. Державний устрій Великобританії. Веб-сайт. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/z_info/gbi/1632.html (дата звернення: 12.04.2022)

12. Дипломатична служба Англії. Веб-сайт. URL: <http://bukvar.su/mezhdunarodnye-otnoshenija/120488-Diplomaticeskaya-sluzhba-Anglii.html> (дата звернення: 12.04.2022)
13. Петюр. Р.К. Дипломатичний протокол як інструмент багатосторонньої дипломатії. Веб-сайт. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2646 (дата звернення: 12.04.2022)
14. Концепція реформування системи підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 листоп. 2011 р. № 1198-р. Веб-сайт. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd_23 (дата звернення: 12.04.2022)
15. Концепція розвитку законодавства про державну службу в Україні: схвалена Указом Президента України від 20 лют. 2006 р. № 140. Веб-сайт. URL: <http://www.president.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2022)
16. Фролова О. М. Медіа дипломатія як основний інструмент зовнішньої політики США. 2015 р. 12 с.
17. Сагайдак О. П. Особливості англійської дипломатії. Веб-сайт. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/25169-911-osoblivost-anglysko-diplomat.html> (дата звернення: 12.04.2022)
18. Особливості організації дипломатичної служби в сучасних умовах. Веб-сайт. URL: <http://um.co.ua/1/1-1/1-110184.html> (дата звернення: 12.04.2022)
19. Про питання присвоєння рангів державних службовців та співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями. Закон України від 20 квіт. 2016 р. № 306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306-2016-п#Text> (дата звернення: 12.04.2022)
20. Про Державний Протокол та Церемоніал України. Закон України від 03 лют. 2010 р. № 98/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002> (дата звернення: 12.04.2022)

21. Про дипломатичну службу: Закон України від 07.06.2018 р. № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text> (дата звернення: 12.04.2022)
22. Про загальні положення. Закон від 15 лют. 2010 р. №746/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002/conv#o27> (дата звернення: 12.04.2022)
23. Про зарубіжні візити Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України. Закон від 15 лют. 2010 р. №746/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002/conv#o250> (дата звернення: 12.04.2022)
24. Про заходи за участю дипломатичного корпусу. Закон від 15 лют. 2010 р. №746/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002/conv#o369> (дата звернення: 12.04.2022)
25. Про порядок прийому в Україні глав іноземних держав, глав парламентів, глав урядів, міністрів закордонних справ, інших високих посадових осіб, представників іноземних держав. Закон від 15 лют. 2010 р. №746/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002/conv#o34> (дата звернення: 12.04.2022)
26. Про робочі зустрічі вищих посадових осіб України з високими посадовими особами, представниками іноземних держав. Закон від 15 лют. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002/conv#o264> (дата звернення: 12.04.2022)
27. Про робочі поїздки Президента України, Прем'єр-міністра України по Україні. Закон від 15 лют. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002/conv#o257> (дата звернення: 12.04.2022)
28. Протокольне, організаційне, матеріально-технічне та фінансове забезпечення міжнародних контактів вищих посадових осіб України. Закон від 15 лют. 2010 р. №746/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002/conv#o413> (дата звернення: 12.04.2022)
29. Публічна дипломатія в сфері євроінтеграції: якою вона буде в Україні? Веб-сайт. URL: <http://pclub.dn.ua/publiczna-diplomatiya-v-sferi-yevrointegraci> (дата звернення: 12.04.2022)
30. Сайт Бібліотеки Конгресу США. Веб-сайт. URL: <http://www.loc.gov> (дата звернення: 12.04.2022)

31. М. В. Трофименко. Традиційна та публічна дипломатія Великої Британії/Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія. 2014 р. Вип. 10. 120 с.
32. Міністр оборони Роберт М. Гейтс Канзаський державний університет, 26 листопада 2007 р. Веб-сайт. URL: <https://diplomacy.state.gov/discoverdiplomacy/diplomacy101/issues/170606.htm> (дата звернення: 12.04.2022)
33. Ціватий В. Г. Підвищення професійної майстерності, модель ротації та кар'єрне зростання дипломатів США: досвід для України. 2014 р. 252с.
34. Чугаєнко Ю. О. Дипломатичний і міжнародний діловий протокол та етикет. Навч. Посіб. Київ. 2011 р. 164 с.
35. Саломатин А. Ю. Президентская власть в США и её представители (сравнительные политологические и конституционно-правовые очерки) монография М: Норма, 2015 р. 239 с.
36. Дипломатическая служба Англии. Веб-сайт. URL: https://zinref.ru/000_uchebniki/02800_logika/011_lekcii_raznie_54/1199.htm (дата звернення: 12.04.2022)
37. Дипломатическая служба Великобритании. Веб-сайт. URL: https://www.academia.edu/5662479/ДИПЛОМАТИЧЕСКАЯ_СЛУЖБА_ВЕЛИКОБРИТАНИИ (дата звернення: 12.04.2022)
38. Дипломатическая служба Великобритании. Веб-сайт. URL: <https://students-library.com/library/read/108776-diplomaticeskaa-sluzbavelikobritani> (дата звернення: 12.04.2022)
39. Кузнецов Д. В. Взаимодействие внешней политики и общественного мнения в США: некоторые актуальные вопросы: монография М: КомКнига, 2014. 496 с.
40. Матвеев В. М. Дипломатическая служба США: Международные отношения, 1987 р. 192 с.
41. Протестантская этика и дух капитализма. Веб-сайт. URL: <http://ponjatija.ru/node/14494> (дата звернення: 12.04.2022)

42. Фельтхем Р. Дж. Настольная книга дипломата. Веб-сайт. URL: <http://ellib.org.ua/books/files/mvidn/diplomatu/index.html> (дата звернення: 12.04.2022)
43. Розанов А. А. Внешняя политика США: актуальные аспекты / А. А. Розанов. – Мн.: Тэхналогія, 2008 р. 103 с.
44. Кукреш Т.Г. Экономическая дипломатия Великобритании. Белорусский государственный университет 2004 р. 140 с.
45. A force for good: Global Britain in a competitive age. Foreign Secretary Dominic Raab. Aspen Security Conference. 17 березня 2021 р. Веб-сайт. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/a-force-for-good-in-a-competitive-age-foreign-secretary-speech-at-the-aspen-security-conference> (дата звернення: 12.04.2022)
46. Christopher W. Department of State Reorganization plan. W. Christopher // U.S. Department of State Dispatch. – February 1993. – P. 66–69. 13. The Diplomats 1919–1939. Ed. by J. A. Craig and F. Jilbert. – N.Y., 1963 р. – Vol. II. 903 с.
47. Education & Exchanges. Веб-сайт. URL: <https://eca.state.gov/programs-initiatives/youth-programs> (дата звернення: 12.04.2022)
48. J. A. Craig and F. Jilbert. The Diplomats 1919–1939. N.Y., 1963 р. – Vol. II. 903 с.
49. Pigman G. A. Contemporary Diplomacy/G. A. Pigman. – Washington, 2010 р. 288 с.
50. Review of 2008-2010. Веб-сайт. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-office/about#our-funding-programmes> (дата звернення: 12.04.2022)
51. Ronald E. Neumann, a retired Senior Foreign Service officer who served as ambassador to Algeria, Bahrain and Afghanistan, is president of the American Academy of Diplomacy. American Diplomacy at Risk. Веб-сайт. URL: <https://www.academyofdiplomacy.org/publication/american-diplomacy-at-risk/> (дата звернення: 12.04.2022)
52. Santis H. The Diplomacy of Silence. The American Foreign Service. The Soviet Union and the Gold War. 1933–1947 / H. Santis. – Chicago. – L., 1980 р. 336 с.

53. Support for American Jobs - Parts I & II. Веб-сайт. URL: www.uscib.org/uscib-content/uploads/2017/07/Support-For-American-Jobs-II.pdf (дата звернення: 12.04.2022)

54. The Overseas Territories Security, Success and Sustainability. Веб-сайт. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/the-overseas-territories> (дата звернення: 12.04.2022)

55. The White House. Веб-сайт. URL: <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/> (дата звернення: 12.04.2022)

56. The official blog of the Department of State. Веб-сайт. URL: <https://diplomacy.state.gov/discoverdiplomacy/diplomacy101/issues/170606.html> (дата звернення: 12.04.2022)

57. United Kingdom Foreign and Commonwealth Office. UK Embassies. Веб-сайт. URL: <http://www.fco.gov.uk/en/travel-and-living-abroad/find-anembassy/> (дата звернення: 12.04.2022)

58. United Kingdom Foreign and Worldwide organisations. UK Embassies. Веб-сайт. URL: <http://www.fco.gov.uk/en/travel-and-living-abroad/find-an-embassy/> (дата звернення: 12.04.2022)